

Leedvermaak, met de L van losers

Wat zijn we blij dat Frankrijk uit het EK-voetbal is geschopt. En dat de Nederlanders al op het vliegtuig moesten stappen. Een verdiend lesje in nederigheid. ‘Leedvermaak: het is iets wonderlijks.’

‘De Belgen zullen snel weer thuis zijn om frieten te eten’ en ‘Ze hebben precies een dikke nek gekregen’: in het EK-programma *L'Equipe du soir* werden de Rode Duivels na de eerste match tegen Rusland onderuit gehaald door Franse analisten. Die deden wel heel erg lacherig over de uitspraak van Thomas Meunier, die verklaarde dat een sterke ploeg zou nodig zijn om de Rode Duivels te kloppen. Meunier kon de uithaal maar matig appreciëren. ‘Welkom in de paradox van het superioriteitscomplex’, tweette hij. ‘Niemand houdt meer van zichzelf, praat alleen maar (lovend) over zichzelf, lijkt anderen altijd te willen uitlachen en de overhand te willen hebben, maar heeft wel een ernstig gebrek aan zelfvertrouwen.’

Lesje in nederigheid en bescheidenheid

‘De Fransen gedragen zich als een arrogant en hautain team. Het zijn dikke nekken die de wereld aan hun voeten hebben. Hun uitschakeling

wordt dus als rechtvaardig beschouwd' Wilco van Dijk, sociaal psycholoog

Iets voor middernacht ging een golf van extase door de Brusselse straten. In de studio van Villa Sporza werd luid gejuicht. In menige huiskamer verscheen een brede grijns. Frankrijk is uitgeschakeld op het Europees kampioenschap. Naar huis gestuurd door de Zwitsers, nu al de helden van het toernooi. Op het internet verschenen onmiddellijk tal van memes en gevatte verwijten. Hoongelach. Eigen schuld, dikke bult. De Fransen gaven het in de 90ste minuut nog uit handen en niemand minder dan Killian Mbappé miste z'n penalty. De man die in 2018 de Rode Duivels wat ging jennen en tijd rok tijdens de halve finale.

Enter leedvermaak. Het plezier dat we ervaren bij het zien van andermans pech. De Engelsen hebben er geen woord voor, de Fransen spreken over *joie maligne* en de Duitsers kapen met *Schadenfreude* de schoonheidsprijs weg. We vinden het leuk als iemand anders faalt. Maar wat zit daarachter? 'Leedvermaak heeft met rechtvaardigheid te maken, en daar houden wij als mens van', zegt sociaal psycholoog Wilco van Dijk (Universiteit Leiden), die onderzoek deed naar leedvermaak. 'De Fransen gedragen zich als een arrogant en hautain team. Het zijn dikke nekken die de wereld aan hun voeten hebben. Hun uitschakeling wordt dus als rechtvaardig beschouwd. Een lesje in nederigheid en bescheidenheid.'

'Hetzelfde geldt voor ons, Nederlanders', lacht Van Dijk. 'Ook wij komen arrogant over. We overschatten onszelf voortdurend. We hadden geen goede ploeg en toch dachten we dat we kampioen zouden worden. Dat we het deksel op de neus kregen, dat is karma. En dat lucht op.'

Hiërarchie doorbroken

Het kan volgens Van Dijk geen kwaad om even te glimlachen als de wereld lijkt te zeggen: *karma's a bitch*. 'Leedvermaak is een positieve emotie die je voelt in een situatie die jou psychologisch iets oplevert.' Dat is in dit geval ook zo. We maken bewust of onbewust een sociale vergelijking. 'Hoe wij over onszelf denken, wordt niet alleen bepaald door hoe we zelf presteren. We vergelijken ons ook met de relevante ander. In deze: de bureu. Als België nog in het toernooi zit, en Frankrijk en Nederland niet, dan straalt dat positief af op België. Dat maakt de Belgen beter.'

En toch is de grijns op ons gezicht na de exit van Frankrijk niet te vergelijken met het gevoel na de uitschakeling van aftredend kampioen Portugal. Nederlanders lachen ook nooit met ons Belgen, wel met de Duitsers als ze verliezen. Hoe komt dat? Het antwoord zit hem in de machtsverschillen, zegt Walter Weyns, hoogleraar sociologie aan de Universiteit Antwerpen. 'Leedvermaak is er alleen als de persoon of groep met meer aanzien mislukt.'

Het accidentele – het eerdere verlies tegen Frankrijk – speelt zeker mee, maar structurele machtsongelijkheid ligt aan de basis. ‘Met de uitschakeling van de Fransen komt het zoete gevoel dat de hiërarchie heel eventjes doorbroken wordt. Dat de verhoudingen worden omgekeerd. Met de underdog heb je geen leedvermaak. Mocht Zwitserland verloren hebben, had daar geen haan naar gekraaid.’

Een belangrijk detail: leedvermaak komt pas tevoorschijn als de ander er echt belang aan hecht. We gniffelen met andere woorden omdat we weten dat de uitschakeling voor de Fransen een drama is. In de Franse pers wordt het avontuur van Les Bleus omschreven als ‘een van de grootste fiasco’s in de geschiedenis’. ‘Als het om korfbal ging, zou het niet zo veel pijn doen. En zouden we minder lol hebben’, zegt Van Dijk.

Lelijk zusje van empathie

Al wie ondertussen denkt dat het een voorrecht is voor primitieve, mannelijke, marginale, en welke clichés zijn er nog, voetbalsupporters: helaas. ‘De basis voor leedvermaak is net empathie’, zegt Peter Bos, biopsycholoog aan de Universiteit van Leiden. ‘Het ontstaat vanuit het feit dat je je bindt aan iemand anders. Leedvermaak is het lelijke zusje van empathie. Het feit dat je weet hoe de ander zich voelt, helpt net om je beter te voelen.’

Ook wie niets heeft met voetbal, kan tevreden zijn met de uitschakeling van de Fransen. Of de Hollanders. ‘Wie persoonlijk nog een appeltje heeft te schillen, zal meer euforische gevoelens hebben. Toch heeft het vooral met persoonlijkheidstrekken te maken. Empathie in de eerste plaats. Maar wie meer op zichzelf gesteld is, zal minder meegesleept worden in dat soort gevoelens, het omgekeerde geldt voor wie sowieso geneigd is om veel waarde te hechten aan het collectieve’, zegt Bos.

En dus vraagt voetbal om leedvermaak. De Britse academica Tiffany Watt Smith haalt in haar boek *Schadenfreude. The joy of another's misfortune* een voorbeeld aan. In de slotfase van de halve finale van de wereldbeker voetbal in 2010 was er een piek in de kijkcijfers van de Duitse televisiezender ARD. De Duitsers incasseerden toen een Spaanse goal en zouden wellicht de finale mislopen. Wat bleek? De piek bleek te danken aan Nederlandse voetbalfans die massaal overschakelden op ARD om getuige te zijn van de Duitse ontgoocheling. ‘Ook de eerste voetbalwedstrijden op internationaal toneel na de Tweede Wereldoorlog, werden soms omschreven als Derde Wereldoorlog’, zegt Walter Weyns. ‘De revanchegedachte en het leedvermaak tierden weeldig.’

Druk van de ketel

Als onderzoek iets duidelijk maakt, dan is het wel dat leedvermaak geen verschijnsel in de marge is. Ons hele leven is ervan doordrongen. Door sociale media misschien wel meer dan ooit. Roddelen is leedvermaak. Grappige filmpjes kijken van mensen die tegen een deur lopen is leedvermaak. Het EK-voetbal volgen dus ook.

En hoewel leedvermaak niet bepaald een fraaie eigenschap is, is er in deze door perfectiedrang gedreven wereld wel een goede kant aan. Leedvermaak haalt druk van de ketel, stelt Tiffany Watt Smith. Leedvermaak is het beste bewijs dat we allemaal maar losers onder elkaar zijn. Dat zelfs degenen die we benijden al eens ongeluk hebben. 'Leedvermaak is iets wonderlijks', besluit Weyns. 'Het vertelt ons dat niet alles is voorbestemd. Dat we de boeien die ons vastklemmen even naast ons neer kunnen leggen.' Als dat geen troostende gedachte is. Op naar München voor de match tegen Italië.